

4. konferenca z mednarodno udeležbo
Konferenca VIVUS – s področja kmetijstva, naravovarstva, hortikulture in floristike ter živilstva in prehrane
»Z znanjem in izkušnjami v nove podjetniške priložnosti«
20. in 21. april 2016, Biotehniški center Naklo, Strahinj 99, Naklo, Slovenija

4th Conference with International Participation

Conference VIVUS – on Agriculture, Environmentalism, Horticulture and Floristics, Food Production and Processing and Nutrition

»With Knowledge and Experience to New Entrepreneurial Opportunities«

20th and 21st April 2016, Biotechnical Centre Naklo, Strahinj 99, Naklo, Slovenia

Priložnosti slovenskega podeželja

dr. Tadeja Primožič

Biotehniški center Naklo, Slovenija, tadeja.primozic@guest.arnes.si

Izvleček

Slovensko podeželje s svojo raznolikostjo, ki je posledica naravnih danosti ter kulture in načina življenja posameznih pokrajin ponuja številne priložnosti za razvoj kmetijstva in gozdarstva, dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, mikropodjetništva, turizma itn.

V prispevku pa so predstavljene zlasti tiste priložnosti slovenskega podeželja, ki so povezane s socialno varstvenimi storitvami. Podeželje je zaradi ugodnih življenjskih razmer lahko kakovosten življenjski in delovni prostor za različne t.i. ranljive skupine kot so starejši, ljudje s posebnimi fizičnimi in psihičnimi potrebami, žrtve nasilja ipd.

Na drugi strani z razvojem omenjenih storitev na podeželju lahko ustvarimo nova delovna mesta, izboljšamo medgeneracijsko sodelovanje, ohranjamo poseljenost, preprečujemo socialno izključenost in revščino itn.

Ključne besede: podeželje, razvoj, priložnosti, ranljive skupine

Opportunities for Slovenian rural development

Abstract

The diversity of Slovenia's countryside, which is the product of the natural conditions, the culture, and the way of life in individual areas, offers numerous opportunities for the development of agriculture and forestry, as well as of complementary services on farms, microbusinesses, and tourism.

This piece focuses specifically on those rural development opportunities that are linked to the delivery of social protection services. The countryside can be a high quality living and working space for various so called vulnerable groups, such as older people, people with special physical or psychological needs, victims of violence, etc., thanks to good living conditions.

At the same time by developing these services in the countryside we can create jobs, improve inter-generational cooperation, maintain population levels, prevent social exclusion and poverty.

Key words: countryside, development, opportunities, vulnerable groups

1 Izzivi slovenskega podeželja in Program razvoja podeželja

Slovensko podeželje se srečuje s številnimi problemi in izzivi, kot so: negativni demografski trendi, visoka brezposelnost in pomanjkanje delovnih mest, praznjenje manj razvitih in od večjih središč bolj oddaljenih naselij, nezadostna infrastrukturna razvitost in pomanjkanje osnovnih storitev, nizka podjetniška aktivnost na podeželju, večja zastopanost kmetijstva v gospodarski strukturi, revščina in socialna izključenost, potreba po ohranjanju identitete krajine ter varstvo okolja in ohranjanje naravnih virov. (Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020, 2015, 42, v nadaljevanju PRP 2014–2020)

PRP 2014–2020 je skupni programski dokument Republike Slovenije in Evropske komisije, ki predstavlja programsko osnovo za črpanje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Program odraža nacionalne prednostne naloge, ki jih država članica opredeli na podlagi analize stanja kmetijstva, živilstva in gozdarstva.¹

Slovenija je v PRP 2014–2020 opredelila naslednja t.i. težišča ukrepanja:

- pospešitev procesov strukturnega prilagajanja v kmetijstvu in s tem ustvarjanje pogojev za povečanje produktivnosti slovenskega kmetijstva;
- učinkovitejše tržno organiziranje kmetijstva, krepitev agroživilskih verig ter večja prepoznavnost in kakovost lokalno pridelanih proizvodov;
- trajnostno izkoriščanje gozdov in povečanje dodane vrednosti lesa z boljšim tržnim povezovanjem na področju gozdarstva in vzdolž gozdno-lesne verige ter povečanjem konkurenčnosti na področju gozdarstva in neindustrijske predelave lesa;
- spodbujanje kmetijskih praks, ki ugodno vplivajo na ohranjanje naravnih virov in prilagajanje na podnebne spremembe;
- zelena delovna mesta, skladi in vzdržen razvoj podeželja, ki temelji na razvoju endogenih potencialov lokalnega okolja;
- prenos znanja in inovacij, skrb za okolje in podnebne spremembe so horizontalni cilji, ki jih zasleduje vseh pet prednostnih področij ukrepanja. (PRP 2014–2020, 2015, 100)

Demografski trendi v Sloveniji kažejo povečevanje števila starejših oseb. Delež prebivalcev, starih 65 let ali več, je v letu 2013 v Sloveniji znašal 17,1 %; delež prebivalcev, mlajših od 15 let, pa je znašal 14,5 %. Prebivalstvo na podeželju je v primerjavi z urbanim v povprečju še starejše. Indeks staranja, ki predstavlja razmerje med številom oseb, starih 65 let ali več, in številom oseb, mlajših od 15 let, je znašal leta 2013 118,1. (PRP 2014–2020, 2015, 40)

Na drugi strani na podeželju narašča brezposelnost, zlasti med mladimi, med katerimi je veliko visoko izobraženih. Povečevanje brezposelnosti močno povečuje tveganje za revščino in socialno izključenost. (PRP 2014–2020, 2015, 96)

2 Program razvoja podeželja in ranljive skupine

Z ranljivimi skupinami označujem skupine, pri katerih se, zaradi različnih razlogov, kot so npr. starostni, zdravstveni in življenjski, prepletajo različne prikrajšanosti. To so starejši ljudje, ljudje s posebnimi fizičnimi in psihičnimi potrebami, žrtve nasilja in druge prikrajšane skupine.

PRP 2014–2020 predvideva podpore za ranljive skupine zlasti v okviru ukrepov M 06 Razvoj kmetij in podjetij, podukrep M06.4 Podpora za naložbe v vzpostavitev in razvoj nekmetijskih dejavnosti; M16 Sodelovanje in M19 Podpora za lokalni razvoj v okviru pobude LEADER (lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost).

PRP 2014–2020 med potrebami na slovenskem podeželju med drugim opredeljuje tudi diverzifikacijo v nekmetijske dejavnosti na podeželju. Pri tem predvideva spodbujanje gospodarskih dejavnosti, ki bodo prispevale k aktivaciji in razvoju endogenih potencialov lokalnega okolja in s tem prispevale k povečevanju dodane vrednosti, ohranjanju obstoječih oziroma ustvarjanju novih, predvsem zelenih, delovnih mest na podeželju. V ta namen predvideva spodbujanje razvoja in ustanavljanja novih podjetij na podeželju ter dopolnilnih dejavnosti na kmetijah zlasti na področjih, ki omogočajo izkoriščanje prednosti določenega lokalnega okolja: razpoložljiva delovna sila, ohranjeno okolje in narava, bogata naravna in kulturna dediščina, les, zeleni turizem, socialno podjetništvo, lokalna

¹ Več o tem glej PRP 2014–2020, 2015.

samooskrba itn. Med priložnostmi za diverzifikacijo kmetijskih dejavnosti so tudi storitve v zvezi z zdravstvenim varstvom in socialnim vključevanjem. (PRP 2014–2020, 2015, 96)

Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji opredeljuje socialno varstvene storitve kot storitve, ki se izvajajo na kmetiji. To so institucionalno varstvo, ki obsega celodnevno in dnevno varstvo odraslih in starejših (bivanje, prehrana in del socialne oskrbe) v skladu s Standardno klasifikacijo dejavnosti (87.300 Dejavnost nastanitvenih ustanov za oskrbo starejših in invalidnih oseb). (Uredba o dopolnilnih dejavnostih, 2015)

Ukrep M06 Razvoj kmetij in podjetij, podukrep M06.4 Podpora za naložbe v vzpostavitev in razvoj nekmetijskih dejavnosti, med drugim prednostno podpira socialno podjetništvo in socialno varstvene storitve, ki bodo ustvarile dodatni vir dohodka na podeželju. Upravičenci so fizične osebe, ki imajo registrirano dopolnilno dejavnost na kmetiji in mikropodjetja na podeželju, sedež opravljanja dejavnosti pa se mora nahajati v naseljih, ki imajo manj kot 5.000 prebivalcev. (PRP 2014–2020, 2015, 275–277)

Ukrep M16 Sodelovanje podpira raznovrstne oblike sodelovanja, s katerimi bo akterjem na podeželskih območjih omogočeno lažje premagovanje ekonomskih, okoljskih in drugih omejitev, s katerimi se ti soočajo zaradi razdrobljenosti in nepovezanosti. V okviru podukrepa M16.9 Podpora za diverzifikacijo kmetijskih dejavnosti v dejavnosti v zvezi z zdravstvenim varstvom, socialnim vključevanjem, kmetijstvom, ki ga podpira skupnost, ter izobraževanjem o okolju in hrani, je podpora namenjena tudi različnim oblikam zdravstvenega varstva in socialnega vključevanja ter projektom, ki bodo inovativno reševali socialno problematiko na podeželju. Poudarek je predvsem na odkrivanju novih inovativnih oblik izvajanja nekmetijskih dejavnosti na kmetijah, ki bodo posledično kreirale nova delovna mesta. (PRP 2014–2020, 2015, 637–651)

Cilj ukrepa M19 Podpora za lokalni razvoj v okviru pobude LEADER, ki se izvaja po pristopu »od spodaj navzgor«, je spodbujanje socialnega vključevanja ter boj proti revščini in kakršnikoli diskriminaciji ter posledično prispevati k zmanjševanju regionalnih razvojnih razlik in gospodarskemu razvoju območij. (PRP 2014–2020, 2015, 117)

Ukrep prednostno podpira večjo vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin (kot so brezposelni, Romi, starejši odrasli), med pomembnimi nalogami pa so ustvarjanje delovnih mest na podeželju in spodbujanje višje socialne vključenosti. (PRP 2014–2020, 2015, 664)

V okviru podukrepa M19.2 Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost se operacije osredotočajo na izzive, kot so socialno vključevanje, podnebne spremembe, skrb za okolje, brezposelnost zlasti mladih, razvitost lokalnih osnovnih storitev ter zmanjševanje razlik med mestom in podeželjem. (PRP 2014–2020, 2015, 668)

3 Socialno varstvene storitve – priložnost za razvoj slovenskega podeželja

Socialno varstvene storitve so storitve namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav, obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva. To so lahko storitve prve socialne pomoči, osebne pomoči, pomoči družini, institucionalno varstvo, vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji, pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih. (Zakon o socialnem varstvu, Ur. L. RS št. 3/2007).²

Socialno varstvene storitve so pogosto namenjene prav ranljivim skupinam, starejšim, ljudem s posebnimi fizičnimi ali psihičnimi potrebami, žrtvam nasilja ipd., podeželje pa je zaradi ugodnih

² Več o tem glej Socialno varstvene storitve http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/ in Zakon o socialnem varstvu Ur. L. RS št 3/2007.

življenjskih razmer (klimatski pogoji, narava, živali, rastlinstvo) in raznolikosti slovenskih pokrajin lahko kakovosten življenjski in delovni prostor za te skupine.

Iz navedenega je razvidno, da PRP 2014–2020 v okviru več ukrepov podpira različne oblike socialno varstvenih storitev za ranljive skupine. Storitve se lahko izvajajo kot diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti na kmetiji, socialno podjetništvo³, projekti v okviru ukrepa Sodelovanje, ki razvijajo različne oblike zdravstvenega varstva in socialnega vključevanja ter inovativno rešujejo socialno problematiko na podeželju, pa tudi v okviru operacij pobude LEADER.

Vendar pa so tovrstne storitve na slovenskem podeželju še slabo razvite. Eden od možnih razlogov je nepoznavanje in nujno potreben interdisciplinarni pristop.

Med možnimi oblikami storitev so zagotovo varstvo starejših in ljudi s posebnimi potrebami kot oblika dopolnilne dejavnosti na kmetiji ali dejavnosti socialnega podjetja, kot so manjše bivalne skupnosti za starejše in ljudi s posebnimi fizičnimi in psihičnimi potrebami, dnevni centri za starejše s številnim za podeželje značilnimi aktivnostmi (npr. različna kmečka dela, dela v naravi, terapije z živalmi), organizacija pomoči za starejše ljudi in ljudi s posebnimi potrebami na domu.

V okviru ukrepa Sodelovanje je mogoče razviti različne inovativne oblike zdravstvenega varstva in socialnega vključevanja, npr. nudenje zdravstvenega varstva in pomoči ljudem v odročnih krajih, inovativni pristopi socialnega vključevanja ljudi žrtev nasilja in ljudi s posebnimi potrebami.

V okviru operacij oziroma projektov LEADER pa je mogoče pripraviti različne programe za ranljive skupine, ki imajo širši družbeni pomen, kot so varne hiše za žrtve nasilja, programi za ljudi s posebnimi potrebami, programi za brezposelne in brezdomce.

4 Zaključek

Podeželje je zaradi ugodnih življenjskih razmer lahko kakovosten življenjski in delovni prostor za različne t.i. ranljive skupine, kot so starejši, ljudje s posebnimi fizičnimi in psihičnimi potrebami, žrtve nasilja in druge skupine.

PRP 2014–2020 v okviru več ukrepov podpira različne oblike socialno varstvenih storitev za ranljive skupine. Storitve se lahko izvajajo kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji, dejavnosti socialnih podjetij, projekti v okviru ukrepa Sodelovanje, ki razvijajo različne oblike zdravstvenega varstva in socialnega vključevanja ter inovativno rešujejo socialno problematiko na podeželju, pa tudi v okviru operacij pobude LEADER.

S socialno varstvenimi storitvami za ranljive skupine lahko bistveno spodbujamo njihovo socialno vključevanje in kakovostno skrb zanje, na drugi strani pa ustvarimo nova delovna mesta posebej za mlade, izboljšamo medgeneracijsko sodelovanje, ohranjamo poseljenost, preprečujemo socialno izključenost in revščino ter posledično prispevamo k razvoju slovenskega podeželja.

Literatura in viri

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana 2015.

Socialno varstvene storitve (21.2.2016), dostopno na naslovu: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/

³ Dejavnosti socialnega podjetja so dejavnosti, ki zagotavljajo dodatno ponudbo proizvodov in storitev za večjo kakovost življenja ljudi ali bivanja v okolju, krepijo družbeno solidarnost in kohezijo. Več o tem glej Zakon o socialnem podjetništvu, Ur. L. RS 2/2011.

Standardna klasifikacija dejavnosti (21.2.2016), dostopno na naslovu:
<http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=5531>

Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji, Uradni list RS št. 57/2015.

Zakon o socialnem podjetništvu, Uradni list RS št. 2/2011.

Zakon o socialnem varstvu, Uradni list RS št. 3/2007.